

НАЗВИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ УГІДЬ У ГОВІРКАХ СЕРЕДНЬОГО НАДБУЖЖЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 2 (50)

УДК 811.161.2'282.2'373.2:631.11(477.44+477.65+477.73/.74)

DOI:10.24144/2663-6840/2023.2(50).354-360

Поліщук С. Назви сільськогосподарських угідь у говірках Середнього Надбужжя; кількість бібліографічних джерел – 15; мова українська.

Анотація. Вивчення говірок українського діалектного простору вже понад два століття привертає увагу дослідників. Нині одним з актуальних завдань діалектологів залишається збереження й опис говіркової лексики, яка становить підґрунтя національної мови. Зокрема цінним матеріалом для розвідок є лексика сільського господарства, що відображає традиційно найдавніші заняття людини – рослинництво і тваринництво.

У статті описано назви на позначення сільськогосподарських угідь, зафіксовані в 74 населених пунктах середньонадбужького ареалу впродовж 2014–2016 рр. Здійснено лексико-семантичний аналіз збережених одиниць говіркового мовлення. Загалом схарактеризовано десять семем, які уточнено унікальними прикладами живого народного мовлення, чим доповнено джерельну базу української діалектології. Наведені мікротексти становлять особливу цінність із кута зору діалектології, лексикології, фонетики, морфології, синтаксису, етнографії, історії, землеробства тощо. Особливості вимови інформантів відбито й ілюстративний матеріал представлено за допомогою загальної фонетичної транскрипції для запису українського літературного й діалектного мовлення, яка запропонована в I томі «Атласу української мови» (1984).

Визначено, що поширені в говірках Середнього Надбужжя назви мають лексичні паралелі в українській літературній мові, зберігаючи при цьому низку фонетичних і лексико-семантичних відмінностей. Підтверджено творення в говірках Середнього Надбужжя синонімів до слів відомих у загальнонародній мові. Зафіксовано випадки розширення плану змісту лексем *ц'їлник*, *паї*, *го'род*, *ого'род*, *го'роди'на*, *ого'роди'на* та ін. З'ясовано, що більшість назв сільськогосподарських угідь, збережених у говірках обстеженого ареалу, успадковано з псл. мови. Водночас репрезентовано просторове поширення описаних назв, що засвідчує взаємодію східноподільських говірок південно-західного й західностепових говірок південно-східного наріч української мови. Перспективу подальших досліджень убачаємо в розширенні семантичного простору українських говірок середньонадбужького ареалу.

Ключові слова: лексема, семема, говірка, сільськогосподарське угіддя, середньонадбужький ареал, Середнє Надбужжя.

Постановка проблеми. Вивчення говірок українського діалектного простору сягає 2-ї пол. XVIII ст., актуалізується у XIX ст., а відтак уже понад два століття привертає увагу дослідників [Діалекти 2023]. Нині одним з актуальних завдань діалектологів залишається збереження й опис говіркової лексики, яка становить підґрунтя національної мови, віддзеркалює світогляд і зберігає культурні цінності народу. Зокрема значним матеріалом для розвідок є лексика сільського господарства, що відображає традиційно найдавніші заняття людини – рослинництво і тваринництво.

Аналіз досліджень. Опису говіркової лексики, пов'язаної із сільським господарством, присвячено праці Ю.В. Абрамян (Східна Слобожанщина) [Абрамян 2011], Й.О. Дзендзелівського (Закарпаття) [Дзендзелівський 1960], П.Ю. Гриценка (межіриччя Дністра і Дунаю) [Гриценко 1982], М.С. Кушмет (Донеччина) [Кушмет 2014], Д.А. Марєєва (Східне Полісся) [Марєєв 2021], Р.Л. Сердеги (Центральна Слобожанщина) [Сердега 2012], Л.С. Терешко (Південне Побужжя) [Терешко 1954], Т.М. Тищенко (подільсько-середньонадніпрянське суміжжя) [Тищенко 2003], Н.П. Шеремети (південноволинсько-подільське порубіжжя) [Шеремета 2000], авторки статті (середньонадбужький ареал) [Поліщук 2017] та ін.

Мета статті – лексико-семантичний аналіз поширених у говірках Середнього Надбужжя назв на позначення сільськогосподарських угідь. Досягнення поставленої мети зумовлює **обсяг завдань** нашого дослідження: записати у визначених говірках і ввести до наукового обігу найменування сіль-

ськогосподарських угідь, здійснити лексико-семантичний аналіз зафіксованих одиниць говіркового мовлення. **Об'єкт** вивчення – назви сільськогосподарських угідь, записані в східноподільській групі говірок південно-західного та західностеповій групі говірок південно-східного наріч української мови. **Предмет** дослідження – лексико-семантичні особливості цих найменувань. **Джерелами фактичного матеріалу** послуговували польові записи, здійснені в 74 населених пунктах указанного ареалу впродовж 2014–2016 рр.

У статті використано **загальнонаукові методи дослідження**: *аналіз*, *синтез* і *спостереження*, що уможливили виявлення й систематизацію говіркового матеріалу, та *описовий метод*, який застосовано в процесі вивчення збереженої лексики. **Спеціальні лінгвістичні методи дослідження**: *анкетування* й *інтерв'ювання* сприяли фіксації говіркового мовлення, *контекстуально-інтерпретаційний аналіз* дав змогу виявити трансформації семантичного обсягу лексем, які функціонують у мовленні діалектоносіїв, *лінгвогеографічний метод* уможливив ілюстрацію ареології зафіксованих назв.

Виклад основного матеріалу. Найменування сільськогосподарських угідь є цінним матеріалом для діалектологічних студій, адже земля відіграє особливу роль у житті селянина, а праця на ній залишається невід'ємною частиною буття хлібороба. Семема 'ще не оброблювана, ще не орана земля' в говірках середньонадбужького ареалу реалізується в лексемі *ц'їли'на* (1, 2, 29, 47, 48, 52, 56), що збігається з нормами української літературної мови (далі

– УЛМ) [СУМ 1980, т. 11, с. 230], та частіше в її фонетичному варіанті **ц'іліна** (1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 26, 27, 29, 31, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 45, 51, 53, 54, 58, 59, 60, 61, 62, 65, 68, 71, 73, 74), де у вимові відсутнє наближення ненаголошеного звука [и] до [е]. Інформанти пояснюють: **ц'іліна** / *це / де даўно во́на ў́же го́рана // а то́д'і пришло́с' і́й'і го́рати // ка́же / на ц'ілі́н'і го́раў //* (29), **ц'іліна** / *це / шо во́но сто́їт' го́дами //* (20), і уточнюють: **ц'іліна** / *необро́б'ана зе́м'л'а // спа́хали ц'ілі́ну / 'воби́'ім / це бу́ла зе́м'л'а необро́б'ана / а і́й'і спа́хали / знач'іт' / скр'или ц'ілі́ну //* (42). В одній західностеповій говірці записуємо двокомпонентну назву **ц'ілін':і землі** (40), де прикметник **ц'ілін':і** реалізує сему 'який є цілиною' [СУМ 1980, т. 11, с. 230].

Українська родюча земля здавна годує людину й забезпечує добробут селянина. На жаль, не всі господарі мають змогу вчасно обробити власну земельну ділянку, що зумовлює розширення лексичного значення слова **ц'іліна** в середньонадбузькому ареалі. Скажімо, у говірках Східного Поділля ця лексема реалізує семему 'не оброблена вчасно земельна ділянка', напр.: *йе / до́ц'а / ц'ілі́на / ондо́ ў'мо́й' дочк'и ни́було́ г'роши́ / та́ї так і сто́їт ц'ілі́но́у // ні́ма за́шо // стра́шно́е 'д'ело́! / так 'т'ашко́ / шоб'ви́ зна́ли? / так 'т'ашко́ / д'уж'и 'т'ашко́ / робо́ти ні́ма / мо́лод'ож / це́ї / с'емі́ї роспа́да́й'уца́ / о́ї / бо́же / 'д'іти́ забу́ва́й'ут за́с'во́й'х бат'к'і́ў //* (10).

Водночас значення 'ще не оброблювана, ще не орана земля' є реалізацією діалектизму **ц'іліник** (5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 19, 20, 22, 27, 28, 29, 32, 41, 44, 46, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 63, 64, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74), напр.: *ондо́ ў'нас на го́р'і ніе́ обро́б'ай'и́ц'а ў'с'о ў'рем'а́ / то ц'ілі́ник // коро́ви па́сут там //* (57); *'може́ дес' хто́ / на ц'ілі́ник погна́ли // ну / ў'нас та́ких по́л'і́ў ни́було́ / йак'то́ ка́ут // а пр'осто́ / це так ка́ут / коло́ бугу́ там у'нас / коло́ мо́сту йе́ туди́ на по́л'і́ погна́ли // туди́ / йак'і́хати ў́же на саў'ран' / ў'о́груд погна́ли / ско́тину ў'о́груд'і па́сут //* (44). Спорадично фіксуємо його фонетичний варіант **ц'іл'ник** (1, 2, 11, 20, 22, 24, 25, 31, 48, 52, 56, 57), де у вимові маємо м'який звук [л'], напр.: *на ц'ілі́ни́'ку 'дали́ зем'л'у //* (56, 57). Носії обстежених говірок підтверджують, що: **ц'іл'ник** / *це зе́м'л'а / во́на шче́ на ц'ілі́н'і / шче́ ни́го́рана //* (1); **ц'іл'ник** / *зе́м'л'а / ко́тора не́ го́реца́ 'доўго́ //* (2). Також слово **ц'іл'ник** у говірках Східного Поділля реалізує значення 'цілина, уперше виорана', напр.: *на ц'ілі́ни́ку ў'с'о 'добре́ 'родит //* (с. Гетьманівка, Подільський р-н) [СУГО 2011, с. 205]. Слова **ц'іліна** та **ц'іл'ник** успадковані з псл. мови [ЕСУМ 2012, т. 6, с. 257].

Спорадично значення 'ще не оброблювана, ще не орана земля' в говірках середньонадбузького ареалу реалізується у словах **толо́ка** (22, 24, 63), **зал'аж** (69), **перел'іг** (34) та його фонетичному варіанті **перел'іх** (55), що підтверджує таку рису східноподільських і західностепових говірок, як не послідовне збереження дзвінкості приголосних у кінці слова [Поліщук 2018, с. 19–22]. Зрідка із цим самим значенням фіксуємо спільнокореневі слова

пустир (39, 44, 52), **пустирник** (52), **пустка** (20, 35) і словосполучення **пусте́ поле** (44), а також назви **ди́ке поле** (43) й **ниоране́ поле** (49). Звертаємо увагу, що для вказаних двокомпонентних найменувань спільним є іменник **поле**.

Семема 'земля, що свідомо не обробляється певний час для відновлення родючості ґрунту' в говірках обстеженого ареалу реалізується в лексемі **пар** (УГ, крім 29, 39, 43, 61, 64), скажімо: *оста́вимо на'пар' ка́ж'ут //* (44); *ли́шай'ут на'пар' //* (8, 47, 57); *на'пар' ли́шай'ут / шоб'луче́ ро́дила //* (56); *на'пар' / це / ко́ли виора́ли і на'ні́ н'і́чого ніе́ 'с'і́й'ут' / да́й'ут в'і́д:и́'хну́ти зе́м'л'і́ //* (56). Зрідка фіксуємо іменник **пар'і**, вжитий у формі множини (17, 39), і назви **паро́ва зе́м'л'а** та **зи́м'л'а на'пар** (52).

Одні землероби, які проживають на території Середнього Надбужжя, пояснюють: *ли́шай'и́ц'а на'пар' / н'і́чого ніе́ 'с'і́й'ут! // ли́ш'там бу́вайе́ / шо за́йде́ тра́ктор проку́л'т'в'і́руйе́ / чи про́боро́ну́йе // 'вигору́т і н'і́чого ніе́ 'с'і́й'ут / а 'с'і́й'ут' аж ви́с'но́у //* (52). Інші, спростовуючи цю думку, зауважують: *зе́м'л'а на'пар' ли́шалас'а // на'зиму́ / шоб'в'і́д:и́'хала́ // на'пар' ни́о́реца́ / на'пар' ли́шай'и́ц'а зе́м'л'а //* (48).

Стосовно часу, на який залишають землю для відновлення родючості ґрунту, думки інформантів також розбіглися, напр.: *па́р то́ / це́ ни́к'і́лка́ ро́к'і́ў // па́р 'дзо́ / о́ / с'о́год'н'і́ / и́ / ско́сил'и́ сон'ашни́к / ну / в'ос'но́уном / це́ у'нашо́й' м'і́с'ц'евос'т'і́ / ско́сил'и́ сон'ашни́к і́ / мо́ж'ут ни́го́рати́ 'з'осин'і́ / а ви́с'но́у зо́рати́ // і то́д'і́ обро́б'ати́ / ни́'с'і́й'ати́ / а обро́б'ати́ і́ ко́ли при́де́ час 'с'і́й'ати́ ши́'ни́ц'у́ // ну обро́б'ати́ / це́ йа́ ни́ так ска́'за́ў / обро́б'ати́ обо́й'ас'ко́во ку́л'т'в'а́ц'і́й'а / шо́'в'ін' чорни́ 'до́лж'ин 'бу́ти / па́р / і́ ў'с'о́ / о́це́ па́р //* (28). Одні інформанти стверджують, що землю залишають на літо, напр.: *це́ одно́ лі́то ли́шай'ут зе́м'л'у на'пар' / ну / і́й'і́ лі́том там ку́л'т'в'і́руй'ут / шоб'ни́було́ бура́ну́ / а то́д'і́ вос'і́ни і́й'і́ обс'і́вай'ут //* (10); *а 'па́р / це́ ко́ли вигору́т 'поле́ / а то́д'і́ пи́ри'но́ра́й'ут і́до́го́ / то́ на́зи́вай'и́ц'а́ па́р / на'но́му́ вос'і́ни 'с'і́й'ут ши́'ни́ц'у́ на'зиму́ //* (1). Інші зауважують, що її залишають на рік, скажімо: *на'па́р / це́ на́о́дин р'і́к // ви́сно́у 'мали́ 'с'і́й'ати́ / і́до́го́ ни́'с'і́й'ут / аж на́о́д'руги́ год 'с'і́й'ут / то́ па́р на́зи́вай'и́ц'а́ //* (18); або не засівають понад рік, напр.: *па́р / це́ 'д'с'о́ у́брали́ / до́пу́с'т'і́м / шо́ни́бу́д' там / ку́ку́ру́зу чи́ там у́брали́ / ну / шо́ у́брали́ / і́до́го́ пи́ри'го́руй'ут і́ на́сл'е́ду́й'и́щ'и́ год і́до́го́ ни́'с'і́й'ут / а 'с'і́й'ут у́же 'гос'і́н'у́й'у і́ ши́'ни́ц'у́ пу́с'ка́й'ут / а 'пот'і́м ши́'ни́ц'у́ у́брали́ і́'с'і́й'ут бу́раки́ п'і́с'л'а́ 'той' ши́'ни́ц'і́ на́па́ру́ / о́так бу́ло́ //* (25). Дехто пояснює, що земля має відпочити близько трьох років, скажімо: *на'па́р го́рут / во́на 'го́д'і́ў три́ сто́їт' / зи́м'л'а́ //* (52). Слово **пар** функціонує в УЛМ зі значенням 'рілля залишена на одне літо без посіву з метою поліпшення якості землі для наступного посіву озимих' [СУМ 1975, т. 6, с. 59].

У деяких говірках натрапляємо на розрізнення понять **пар** і **ц'іл'ник** (2, 52), залежно від терміну «відпочинку» землі, напр.: *на'па́р / це́ год́ / це́ упо́треб'л'а́й'ут / а ко́ли 'доўго́ ніе́ го́реца́ / це́ ц'ілі́ник //* (2); *ц'ілі́ник / то́во́но с'к'і́лка́ ро́к'і́ў ніе́ го́реца́ там і́ ў'с'о́ / і́це́ во́но́ обра́зо́вуй'и́ц'а́*

ц'іл'ни'ком // (2). Земля, залишена на декілька років для відновлення родючості ґрунту, в говірках Середнього Надбужжя також відома як **перел'іг** (18), що відповідає нормам УЛМ [СУМ 1975, т. 6, с. 215], або **перел'іх** (44), та **пирилогов'і землі** (64).

Діалектизм **п'ідпарок** (27, 47), що є похідним від слова **пар**, реалізує в обстеженому ареалі значення 'виоране після скошеного хліба поле, на якому будуть сіяти восени', скажімо: *йак'шо пар / то,це треба / шоб,зе'м'ла перележала там р'ік / в'ід:ихнула / а,п'ідпарок / це,так / дали йо'му т'рошки пиридихнути і,за'с'їяли* // (42); *на,пар оста'ї'али / а,ше гово'рили / шо п'ідпарок / знач'їт' / с'їяли до,пус'т'їм на,зиму / пиш'ниціу чи / чи,шо там мож'на / а,по'том це ў'с'о уб'їралос'а / ран'їу вис'ноїу на,корм ско'тин'ї / а,по'том о'це 'ц'їле л'їто оброб'л'алос'а / полу'ча'ў'с'а п'ідпарок / шо,там н'ї'чого / зим'л'а пус'т'увала / а,ў'же 'ос'їн'у / с'їяли озим'їну* // (27). Етимологію слова **пар** остаточно не з'ясовано, зводиться його походження до псл. мови [ЕСУМ 2003, т. 4, с. 286–287].

Інформанти розповідають, що: *на,пару ско'тина 'ходе ў'же // во'на,ш / йак'оре'ц'а / та,ї дои'ч'ї і'дуть / бур'ани,ш то,ростуть // пус'ка'їт' на,поли / шоб,ско'тина спа'сала / шоб ни,нас'ївалос'а / мусора того* // (46). Тому вмотивованою є реалізація семами 'земля, що свідомо не обробляється певний час для відновлення родючості ґрунту' в лексемі **толо'ка** (61), що збігається з нормами УЛМ, де це слово реалізує значення 'залишене під пар поле, що служить пасовищем для худоби' [СУМ 1979, т. 10, с. 180].

У говірках середньонадбужького ареалу семема 'ділянка землі за селом, де сіють злакові' реалізується у лексемах **поле** (УГ, крім 34, 61, 68, 74), **нива** (4, 20, 24, 25, 26, 30, 34, 35, 46, 48, 52, 53, 56, 61, 65, 68, 70, 74) та **лан** (8, 11, 26, 43, 48), що збігається з нормами УЛМ [СУМ 1976, т. 7, с. 61; СУМ 1974, т. 5, с. 408; СУМ 1973, т. 4, с. 443]. Інформанти розмірковують: *поле / на,пол'ї // за,го'рдами йе 'кажуть / за,си'лом йе 'кажуть / от,ў'мени го'род там за,си'лом / по,ў'с'акому / от,у,нас'ф'утор / на,ф'утор'ї // тут і'дуть го'роди 'коло 'хати / а,ў'же 'дал'ї за,го'рдами / там і'де ў'їме м'її 'дал'ї і'ї го'род* // (2). Зауважимо, що синоніми **нива** та **лан** в обстежених говірках уживаються спорадично. Слово **нива** вважають застарілим, напр.: *'кажуть на,пол'ї // на,нив'ї ў,нас ни'модно гово'рити* // (19). Зрідка вказане значення реалізує слово **пай** (20, 48), напр.: *'кажуть / на,верно / пай / то,му,шо ми полу'ча'їм пай'ове зе'рно / знач'їт' с'пол'а* // (48). Слова **поле** та **нива** успадковані з псл. мови [ЕСУМ 2003, т. 4, с. 84–85; там само, с. 486–487]. Слово **лан** через посередництво польської та чеської мов запозичено з середньовісньонімецької мови [ЕСУМ 1989, т. 3, с. 189–190].

Уже згадана лексема **пай**, яка в обстежених говірках уважається сучасною назвою, що з'явилася в період розпаювання (90-ті рр. ХХ ст.), також реалізує семему 'додатковий наділ землі в полі (далеко від садиби)' (1, 2, 6, 10, 13, 16, 18, 20, 21, 23, 26, 27, 29, 30, 32, 40, 43, 44, 45, 48, 52, 53, 58, 59, 64, 65, 67, 70, 71, 72, 73). Землевласники пояснюють: *нази'вай'їц':а пай / нази'вай'їц':а мо'їа час'тина*

/ о,то пай // мо'їа час'тина / то,пай // ў,кожної л'уд'їни йе сво'їа час'тина / о,то йе пай // (48); *ў,нас / на,п'риклад / пай'ї розда'вали / та,ї 'зем'лу под'їлили по,її'ї 'ц'їн:ос'т'ї // де,луча / тим,мен'че 'дали / а,'де ни'ха'роша / то,'б'їл'ше 'дали* // (52); *ну / ти,пер пай'ї нази'вай'їт' // (44). Зрідка фіксуємо двокомпонентні найменування **зи'мел'ний пай** (28, 63) та **пай'ове поле** (52). Водночас записуємо спільнокореневу назву **пай'ок**, яка є застарілою і реалізує значення 'невеликі земельні ділянки, розташовані далеко від садиби', скажімо: *п'росто пай'ок / йе / шо на,пай да'вали 'зем'л'ї / це,од'но / а,це пай'ки / нив'їлик'ї пай'ки / ну,от два'ц'їт' 'соток там / т'риц'їт' 'соток // во'но до,роспай'їван':а ше було* // (40). Лексема **пай** є запозиченням із тюркських мов [ЕСУМ 2003, т. 4, с. 256].*

Серед сучасних назв, які реалізують семему 'додатковий наділ землі в полі (далеко від садиби)', фіксуємо слова **с'фера** (29, 72), **соц'сфера** (29, 63) та словосполучення **соц'їал'на с'фера** (63). Інформанти пригадують і пояснюють, що: *ў'с'у 'зем'лу / йа'ка була ў,кол'госп'ї / м'їж 'тими л'уд'ми / хто на,д'їй'ї'носто 'шостїї р'їк пра'ц'у'ва'ў і,бу'ў ч'леном кол'госпу / розд'їлили ц'у 'зем'лу і,це нази'вай'їц'а **зи'мел'ний пай** // а,ў'чит'ї'там / медр'аб'от'н'їкам / вид'їлили 'тоже ц'ї / час'тину зим'л'ї і,нази'вай'їц'а **соц'сфера / соц'їал'на с'фера** // (63). Слово **с'фера** в УЛМ багатозначне [СУМ 1978, т. 9, с. 876]; його через польську мову запозичено з латинської [ЕСУМ 2006, т. 5, с. 489].*

Для позначення 'додаткового наділу землі в полі (далеко від садиби)' жителі Середнього Надбужжя використовують також слово **до'баўка** (1, 3, 26), напр.: *йак'шо / це дода'вали до,го'род'їў / то,ка'зали до'баўка* // (3), його фонетичний варіант **до'баўка** (7, 11, 12, 25, 56, 57) та форму множини **до'баўки** (10): *а,ў,осно'ўному ми 'зараз ў'с'о 'садимо сво'їе / а,'ран'че ми ў,со'ў'коз'ї ў'с'о б'рали / го'род'їў ў,нас було о'це 'т'їл'ки / шо,о'це о'сад'ба і,'там до'низу // а,це ў'же 'рок'їў на,верно 'дес'їт' / п'їят'нац'їт' / нам 'дали до'баўки / до'баўки* // (10), або спільнокореневий іменник чоловічого роду **до'бавок** (19). Така номінація є обґрунтованою, адже в УЛМ слово **до'баўка** реалізує значення 'те саме, що до'бавляння', 'те, що є доповненням до чого-небудь' [СУМ 1971, т. 2, с. 316]. Слово **до'баўка** успадковано з псл. мови [ЕСУМ 1982, т. 1, с. 368].

Умотивованими є також назви **до'датов** (4, 5, 6, 8, 9, 11, 15, 17, 18, 70) і **до'дача** (35, 37, 54), відомі в УЛМ зі значенням 'те, що додається, служить доповненням до чого-небудь' [СУМ 1971, т. 2, с. 343–344], напр.: *там нам до'дали / до,пус'т'їм там с'к'їл'ка 'сотих / ми і'дем ту'ди / на,до'датов* // (70). Діалектосії уточнюють: *то,до'датов / то,дода'вали ко'му йо'го т'реба було / на,п'риклад / йак'шо ў,стано'ї'али 'норму / от,коло 'хати кол'госп'їнику 'сорок дв'ї 'сотки / а,їїх 'сорок два ни'ма / то,да'їт' ку'сочок дес'ї 'дал'ї / то,ў'же бу'ў до'датов // а,пай'ї / то,це ў'же 'зо'ў'с'їм і'накше* // (8). Слова **до'датов** і **до'дача** похідні від дієслова **дати**, успадкованого з псл. мови [ЕСУМ 1985, т. 2, с. 13–15].

Дехто для називання вказаного поняття послуговується словом **д'їл'анка** (38, 39, 42), що від-

повідас нормам УЛМ [СУМ 1971, т. 2, с. 306], або словосполученням *над'їл'на п'лошча* (2), де надільний стосується до *над'їлу* зі значенням 'ділянка землі, яку отримувала селянська сім'я для користування' [СУМ 1974, т. 5, с. 69]. Спорадично семема 'додатковий наділ землі в полі (далеко від садиби)' реалізується в діалектизмі *участок* (29, 69), напр.: *у мого д'їдун'ка була зем'л'а дванадц'ят' ге'ктар було на пол'ї / а ск'їл'ки соток / їа не знайу / ї ташилку там на кра'їу з того боку / то назива'єса участок // там була зим'ланка і там було 'озе'ро / там во'ни три'мали л'їтом скотину і кон'ї // (29).*

У поодиноких випадках аналізована семема є реалізацією найменувань *поле* (42, 52, 72); *в'їдр'їзок* (26) і *дор'ї(е)ска* (62); *сотка* (34, 53, 56), напр.: *'сотка кажут / ко'ли мало там зим'л'ї // (56)*, форми множини *сотки* (20, 31, 48), або спільнокореневого слова *соти* (14); лексеми *о(у)сад'ба* (29, 33); а також, із указівкою на те, що вони застарілі, назв *дис'а'тина* (30) й *отруб* (27). Оригінальною є номінація вказаної ділянки іменником *дача* (6), напр.: *на дачу їдем ☺ // ї 'город'ї на дачу їдут / бо пост'роїли / а ми на дачу їдем са'пати // це ї нас так / мова та'ка // (6).*

Лексема *город* в говірках Середнього Надбужжя є багатозначною, вона реалізує семими: 1) 'додатковий наділ землі в полі (далеко від садиби)' (11, 13, 16, 18, 20, 24, 25, 27, 29, 32, 36, 41, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53, 55, 56, 60, 61, 62, 64, 66, 68, 71, 73, 74), скажімо: *над б'угом ту'то о'с'о п'рот'їу нас було у мого д'їдун'ки п'їаде'с'ат соток / то назива'єса город / бо там са'дили городину / ка'пусту / картошку // там са'дили над б'угом // (29)*, та 2) 'ділянка землі при садибі, здебільшого для вирощування овочів' (УГ, крім 9, 10, 35, 55, 58, 68, 73, 74), скажімо: *їа с'уда прий'шла до 'цеїї хати / їа їїї купила / а на город'ї одна ва'кац'їїа росте / н'ї'чого б'їл'їше / одна ва'кац'їїа і про'л'їсти ни 'можна // та ї їа викор'чувала їс'у ту ва'кац'їїу / і ї 'мени були т'їїї гин'дики тої год ба'гато / і їа зби'рала удобрї'во / курач'її по'м'от / гин'дич'її зби'рала / і ї 'вес' город цей'їс'їїала цим по'м'отом // а ти'пер отак'її город // д'уже город харошїї // (46); 'кури 'ход'ат'но город'ї / та ї во'ни / во'ни їак у'лаз'ат / во'ни їо'го / 'кури / о'собин:о час'ник / цей'їл'лений / зїї'д'ат // (69); 'чуйши / на город шоб'н'їшла с'то'бойу чи зо м'ноїу їд'ом / та ї там їе і 'цей'ї / і 'горох / і їак в'їн? / б'їб / і на'вут / і каба'ки / і бур'а'ки / ну / і л'ї'ц'ерка / їс'о їе / п'росо / куку'руза // (27); 'д'едушкін город вї'ходи'ї на п'л'аж н'р'амо / та ї н'їсочок там бу'ї // (16). Синонімами до лексеми *город* виступають слово *огород* та словосполучення *л'їц'кїї город*, що реалізує першу семему (13, 22, 60, 63; 25), і слово *огород*, що реалізує другу семему (2, 9, 10, 12, 13, 22, 27, 34, 37, 38, 39, 40, 52, 60, 62, 63, 73), у вказаних говірках. Зрідка записуємо фонетичний варіант *огорот*, який реалізує в наведених говірках відповідно перше (48, 53) та друге (8) вказане вище значення. Подекуди друге значення реалізується в фонетичному варіанті *горот* (46, 53), напр.: *'дїл'ус' на горот // (46)*. Ці фонетичні варіанти ілюструють непослідовне збереження дзвінкості приголосних у кінці слова [Поліщук 2018, с. 19–22].*

Спорадично в говірках Середнього Надбужжя 'ділянку землі при садибі, здебільшого для вирощування овочів' називають *городиноу* (29, 42, 44, 49, 52, 53, 56, 65, 67, 71, 73), або *огородиноу* (42, 49, 52). Але люди старшого покоління пригадують: *при кол'госп'ї було / шо са'дили 'овоч'ї / називали городина // де вирощували городину / так ї ка'зали городина / на городин'ї // а 'коло хати 'город / да // (44)*, і пояснюють: *городина / це те / шо са'д'ат пом'їдори / гой'р'ки / ци'бул'у / ка'пусту / то 'це та'ке / а 'город воб'ше го'ворїц'а / де са'димо ми їс'о / на 'город'ї їс'о са'димо / куку'рузу / бур'а'ки / моркву // (65)*. Інформанти зауважують, що: *городина са'мо со'бойу ї нас їде / бли'ско са'диц'а 'коло во'ди // (47); 'кажут ку'сок н'їд 'городину // (53)*. Отже, *городина* – це 'поливна ділянка землі, що знаходилася далеко від садиби, де вирощували городину' (29, 55, 58, 69). Таким чином, в обстежених говірках назви *городина* (*огородина*) реалізує семими 1) 'овочі, які ростуть на городі', та 2) 'земельна ділянка, на якій вирощують овочі'. У другому значенні спостерігаємо перенесення назви городніх плодів на місце, де їх вирощують. В УЛМ слова *городина* та *'овоч'ї* синоніми [СУМ 1971, т. 2, с. 135]. Водночас носії середньонадбужських говірок для номінації 'земельної ділянки, на якій вирощують овочі' використовують іменники *городництво* (4) та *город'н'а* (4), скажімо: *городництво / город'н'а / д'л'а 'овоч'її / а город / це ї нас ї 'обш'чому // (4)*. Слова *огород, городина, огородина, городництво, город'н'а* похідні від іменника *город*, який успадковано з псл. мови [ЕСУМ 1982, т. 1, с. 570–571]. Спорадично семема 'ділянка землі при садибі, здебільшого для вирощування овочів' реалізується в лексемах *левада* (31), *сотка* (52), *д'їл'анка* (5) та словосполученнях *присадибна д'їл'анка* (17, 20, 35), *земел'на д'їл'анка* (40) тощо.

Значення 'накрита заскленними рамами грядка для розсади та ранніх овочів' є реалізацією слова *парник* (УГ, крім 9, 10, 13, 28, 36, 37, 68, 70, 74), що відповідає нормам УЛМ [СУМ 1979, т. 10, с. 78], його форми множини *парни'ки* (2, 3, 9, 10, 13, 28, 42, 44) та зменш.-пестл. форми *парни'чок* (1, 20, 26, 33, 36, 37, 44, 53, 55). Діалектосії зауважують, що *парник* д'л'а ро'сади // (29), і розповідають, як їх виготовити, скажімо: *парник / ти с'їїиши тамички вис'ноїу / шоб'мати помї'дори / ка'пусту / ран'у / та ї ти с'їїиши у парни'ку // та'ку роб'лат го'борку / на 'т'ї го'борк'ї на'нос'ат зим'л'ї і 'там до'брива / і тамички то'д'ї с'їїут помї'дори / 'перїц' / ка'пустичку / пок'ла'жани / о'це с'їїут / то'д'ї во'ни в'росли / та ї ро'с'ад'уїут по 'пол'ї / по 'з'ратц'ї со'б'ї // то називаїц'а парник // (1)*. Стосовно різновидів *парни'к'її* виокремлюють *п'лоночнїї* та *с'т'їкло'вїї* (52). Слово *парник* є похідним від іменника *'пара*, успадкованого з псл. мови [ЕСУМ 2003, т. 4, с. 287–288].

Водночас аналізована семема є реалізацією слова *те'п'лиц'а* (43, 45, 68), його фонетичних варіантів *ти'п'лиц'а* (2, 48, 52, 56), *тип'лиц'а* (5, 8, 11, 18, 20, 27, 37, 38, 41, 50, 53, 54, 58, 61, 62, 64, 66, 70, 72, 74), форми множини *ти'п'лиц'ї* (2, 28) та зменш.-пестл. форми *тип'личка* (2, 24, 33, 37,

53, 55). Інформанти, роздумуючи щодо різниці між вказаними приміщеннями, розповідають про їхню конструкцію й основне призначення: *заскле^ний парник / це там ви^{ро}шчу^ют' / н^іт^ь заскле^ним парни^ком / йа^к у^краї^ном^ь сл^учай^і пра^цу^вала / і ви^{ро}шчу^вали ро^с:аду // а н^іт^ь н^іл^ьон^койу у^же ог^ір^ки н^і пом^ід^ори // (48); т^ип^лич^ка / це у^же ви^шча / ко^ли кон^ст^ру^кці^я ви^сока / ^і можна за^ход^ити т^уди і / і за^кри^вати за со^бойу д^вер^і / ^і можна йа^шчи^чки н^іт^ьста^лати по^ви^шче / а пар^нич^ок / це т^іл^ьки можна зр^обити йо^го / ро^бити / ко^ли з^нати чи т^ам н^іл^ьон^ку / чи н^іл^ьі^воч^ку / чи / е / скло // (55); пар^ник нак^ривай^іця / шоб^ь там теп^ло за^держу^вало^с // йе ше т^ип^лич^ка // ну / т^ип^лич^ка йе т^ип^лич^ка // пар^ник йе пар^ник // пар^ник / це н^іл^ьон^койу і пар^ник йе / шо з^нойу за^киду^ют у^йаму // йама / за^киду^ют г^ні^ї / по^том на ко^роб^ку с^ні^чок / ілі б^іл^ьше з^им^лі / г^ні^ї про^гр^івай^іця і с^ій^ют / шо там т^и хоч / пом^ід^ори / у^со / у^со / у^со на ро^саду / на ро^саду с^ій^ют / це во^на низ^ивай^іця т^ип^лич^ка // а по^том во^но ви^рос^тайе там / по^том прор^івай^іш / ш^ар^уй^іш і во^но д^уже за^ран^а ро^сада // (2). В УЛМ слово *те^пл^ич^ка* реалізує семему ‘заскле^не опалюване приміщення для вирощування в закритому ґрунті ранніх або південних рослин, а також розсади; оранжерея’ [СУМ 1979, т. 10, с. 78]. Отже, очевидним є різниця в розмірі, де *пар^ник* < *ти^пл^ич^ка* (52), скажімо: *пар^ник д^ла ро^сади // т^ип^лич^ка / це ві^лика / це н^ід^оск^лом / а пар^ник / н^ід^о н^іл^ьон^койу // т^ип^лич^ка / то / це го^йр^ки ви^{ро}шчу^ют / пом^ід^ори // (52); пар^ник / це / на^верно / н^ід^о н^іл^ьон^койу / а т^ип^лич^ка / на^верно / це іде у^же б^іл^ьш кон^ст^ру^кти^вне та^ке / бу^ді^ла // (56). Слово *те^пл^ич^ка* є похідним від прикметника *те^плий*, успадкованого з псл. мови [ЕСУМ 2006, т. 5, с. 547–548].**

Значення ‘частина поля, зайнята фруктовими деревами’ реалізується у слові *сад* (1, 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 44, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 70, 72), що відповідає нормам УЛМ [СУМ 1978, т. 9, с. 9], його фонетичному варіанті *са^дм* (31, 43, 48, 58), у формі множини *са^ди* (11, 12, 20, 26), скажімо: *ран^че ш са^дили / шо м^и ви^рос^ли і бач^или старо^да^вн^іх л^уде^ї са^ди на по^лі / н^іра^мо на по^лі / о // (11) і в словосполученні *фрук^товий сад* (2). Також вона є реалізацією слова *са^док* (2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 19, 20, 22, 27, 29, 33, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 50, 52, 53, 56, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74), що збігається з нормами УЛМ [СУМ 1978, т. 9, с. 14], напр.: *са^док і ше йе / але у^же за^пуш^че^ний // (13); бу^ю са^док т^ри^цім^ь г^ик^тар^ьі^ю // (63); ... і са^док**

Література

1. Абрамян Ю.В. Динаміка номінацій традиційного сільського виробництва в українських східно-слобожанських говірках: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Луганськ, 2011. 20 с.
2. Гриценко П.Ю. Тваринницька лексика українських західностепових говірок. Питання організації тематичної групи. *Структура українських говорів*: зб. наук. праць. Відп. ред. І.Г. Матвіяс. Київ: Наукова думка, 1982. С. 142–170.
3. Дзензелівський Й.О. Назви сільськогосподарських культур у говорах Закарпаття. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*. Budapest: Academiai Kiado, 1960. Т. VI. S. 113–143.

/ бу^ю за^кл^ун^ойу // коло х^ати у^со бу^ло / са^док / т^іки ви^шні бу^ли // од^ні ви^шні бу^ли лиш^и у^сад^ку // (29), форми множини *са^дки* (48), зменш.-пестл. форми *са^дочок* (27), а також слова *са^ді^їництво* (30). Слова *сад*, *са^док* похідні від дієслова *са^дити*, успадкованого з псл. мови [ЕСУМ 2006, т. 5, с. 162–163]. Принагідно записуємо, що площа, зайнята фруктовими деревами, яка розташована на полях, має назву *л^ісо^смуга* (5, 42); а ділянка, розташована біля хати, у саду, на якій ростуть квіти, називається: *кл^юмба* (48, 52, 53, 56), *кв^іт^ник* (29, 48, 52, 56), напр.: *у^нашо^ї тан^і там кв^іт^ник та^к’у^ї // (52, 53), або *цв^іт^ник* (52, 53).*

Семема ‘частина поля, зайнята виноградником’ реалізується в лексемі *виноградник* (УГ, крім 14, 26, 34, 36, 49), що збігається з нормами УЛМ [СУМ 1970, т. 1, с. 441], скажімо: *виноград / виноградник // виноградник са^ди^ця од[’]:ел^но // то у^же у^їш^чий / шо поса^ди^ю со^б’і по^н’ід н^іт^ь там / в’ін со^б’і ви^нец^я / а та^к’ї кор^чов^и / то т^іки у^їпол^і са^дат йо^го // (46), а також у її фонетичних варіантах *виноград(’н)ік* (14, 49, 53) та у формі множини *виноградники* (28), напр.: *виноградники бу^ли над б^угом // (28). Також вказана семема є реалізацією слова *виноград* (34, 36, 44, 46), де назву рослини переносять на назву місця її вирощування, і словосполучень *поле винограда* (2), *виноградне поле* (26), *поле виноградника* (2) та *йа^гідництво* (30). Слово *виноград* засвоєно зі старослов’янської мови [ЕСУМ 1982, т. 1, с. 377–378].**

Висновки. Отже, під час вивчення говірок середньонадбужького ареалу зафіксовано назви на позначення сільськогосподарських угідь та здійснено лексико-семантичний аналіз відповідних діалектних одиниць. З’ясовано, що збережені найменування мають лексичні паралелі в УЛМ. Водночас підтверджено творення в говірках Середнього Надбужжя синонімів до слів відомих у загальнонародній мові, напр.: діалектизми *ц^іл^тник* і *зал[’]аж* виступають синонімами до лексеми *ц^іл^тна* тощо. Зафіксовано випадки розширення плану змісту лексем *ц^іл^тник*, *пай*, *го^род*, *ого^род*, *го^роди^на*, *ого^роди^на* та ін. Принагідно подано яскраво виражені фонетичні варіанти говіркових назв. З’ясовано, що більшість збережених в обстежених говірках найменувань сільськогосподарських угідь успадковано з псл. мови. Репрезентовано просторове поширення схарактеризованих одиниць говіркової лексики. Значення зафіксованих назв уточнено за допомогою унікальних прикладів живого народного мовлення, чим поповнено джерельну базу української діалектології. Перспективи дослідження вбачаємо в розширенні семантичного простору говірок середньонадбужького ареалу.

4. Діалекти української мови. *Вільна енциклопедія* [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Діалекти_української_мови.
5. Кушмет М.С. Сільськогосподарська лексика українських східностепових говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Донецьк, 2014. 20 с.
6. Мареев Д.А. Найменування полів із-під сільськогосподарських культур в українських східнополіських говірках. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія: Філологія. На пошану Йосипа Олексійовича Дзєндзелівського (до 100-річчя з дня народження). Ужгород: ПП Данило С.І., 2021. Вип. 2(46). С. 125–131.
7. Поліщук С.С. Міждіалектна взаємодія говорів середньонадбузького ареалу: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Одеса, 2017. 375 с.
8. Поліщук С.С. Характеристика говорів середньонадбузького ареалу. *Записки з українського мовознавства*. Одеса: ПолиПринт, 2018. Вип. 25. С. 17–26.
9. Сердега Р.Л. Сільськогосподарська лексика в говірках Центральної Слобожанщини (Харківщини): монографія. Харків: Монограф, 2012. 218 с.
10. Терешко Л.С. Українські говірки Південного Побужжя (в межах Кривоозерського району Миколаївської області): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Одеса, 1954. Ч. 1–2.
11. Тищенко Т.М. Подільсько-середньонадніпрянське суміжжя у світлі ізоглос: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2003. 19 с.
12. Шеремета Н.П. Південноволинсько-подільське діалектне порубіжжя (за матеріалами тваринницької лексики): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова. Київ, 2000. 19 с.

Джерела

13. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: у 7 т. За ред. О.С. Мельничука. Київ: Наукова думка, 1982–2012. Т. 1–6 [Електронний ресурс]. URL: <https://resource.history.org.ua>
14. СУГО – Словник українських говорів Одещини. Ред. О.І. Бондар. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова, 2011. 224 с.
15. СУМ – Словник української мови: в 11 т. За ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1–11 [Електронний ресурс]. URL: <https://sum.in.ua>

References

1. Abramian Yu.V. (2011) Dynamika nominatsii tradytsiinoho silskoho vyrobnytstva v ukrainskykh skhidnoslobozhanskykh hovirkakh [Dynamics Nominations of Traditional Agricultural Production in the Eastern Slobozhan Ukrainian Dialects]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Luhansk. 20 s. [in Ukrainian].
2. Hrytsenko P.Yu. (1982) Tvarynnytska leksyka ukrainskykh zakhidnostepovykh hovirok. Pytannia orhanizatsii tematychnoi hrupy [Animal Vocabulary of Ukrainian Western Steppe Dialects. Issues of Organization of the Thematic Group]. *Struktura ukrainskykh hovoriv: zb. nauk. prats / vidp. red. I.H. Matviias*. Kyiv: Naukova dumka. S. 142–170 [in Ukrainian].
3. Dzendzelivskiy Yo.O. (1960) Nazvy silskohospodarskykh kultur u hovorakh Zakarpattia [Names of Agricultural Crop in the Transcarpathia DIALECT]. *Studia Slavica Academie Scientiarum Hungaricae*. Budapest: Academiai Kiado. T. VI. S. 113–143 [in Ukrainian].
4. Dialekty ukrainoi movy [Dialects of the Ukrainian Language]. *Vilna entsyklopediia* [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://uk.wikipedia.org/wiki/Діалекти_української_мови [in Ukrainian].
5. Kushmet M.S. (2014) Silskohospodarska leksyka ukrainskykh skhidnostepovykh hovirok [The Agricultural Lexis of the Eastern Steppe Ukrainian Dialects]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Donetsk. 20 s. [in Ukrainian].
6. Marieiev D.A. (2021) Naimenuvannia poliv iz-pid silskohospodarskykh kultur v ukrainskykh skhidnopoliskykh hovirkakh [The Names of Fields after Agricultural Crops in the Ukrainian Eastern Polissian Dialects]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu*. Serii: Filolohiia. Na poshanu Yosypa Oleksiiovycha Dzendzelivskoho (do 100-richchia z dnia narodzhennia). Uzhhorod: PP Danylo S.I. Vyp. 2(46). S. 125–131 [in Ukrainian].
7. Polishchuk S.S. (2017) Mizhdialektna vzaemodiia hovoriv serednonadbuzkoho arealu [*Middle Bug Area Dialects* Interaction]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Odessa. 375 s. [in Ukrainian].
8. Polishchuk S.S. (2018) Kharakterystyka hovoriv serednonadbuzkoho arealu [Characteristic Features of the Middle Bug Area Dialects]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva*. Odessa: PolyPrynt. Vyp. 25. S. 17–26 [in Ukrainian].
9. Serdeha R.L. (2012) Silskohospodarska leksyka v hovirkakh Tsentralnoi Slobozhanshchyny (Kharkivshchyny) [The Agricultural Lexis in the Central Slobozhanshchina Dialects (Kharkiv Region)]: monohrafiia. Kharkiv: Monohraf. 218 s. [in Ukrainian].
10. Tereshko L.S. (1954) Ukrainski hovirky Pivdennoho Pobuzhzhia (v mezhakh Kryvoozerskoho raionu Mykolaivskoi oblasti) [Ukrainian Dialects of Southern Pobuzhzhya (within the Kryvoozersky District of the Mykolaiv Region)]: dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Odessa. Ch. 1–2 [in Ukrainian].
11. Tyshchenko T.M. (2003) Podilsko-serednonaddniprianske sumizhzhia u svitli izohlos [Podillya and Middle Dnipro junction area in connection with isoglosses]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].

12. Sheremeta N.P. (2000) Pivdenovolynsko-podilske dialektne porubizhzhia (za materialamy tvarynnytskoi leksyky) [South Volyn – Podillia Border Dialects (on the Material of Animal Vocabulary)]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk; 10.02.01 – ukrainska mova. Kyiv. 19 s. [in Ukrainian].

Sources

13. ESUM – (1982–2012) Etymolohichni slovnyk ukrainskoi movy: v 7 t. [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language: 7 Vol. set]. Za red. O.S. Melnychuka. Kyiv: Naukova dumka. T. 1–6 [Elektronnyi resurs]. URL: : <https://resource.history.org.ua> [in Ukrainian].

14. SUHO – (2011) Slovnyk ukrainskykh hovoriv Odeshchyny [Dictionary of Ukrainian Dialects of Odesa Region]. Red. O.I. Bondar. Odesa: ONU imeni I.I. Mechnykova. 224 s. [in Ukrainian].

15. SUM – (1970–1980) Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. [Dictionary of the Ukrainian Language: 11 Vol set]. Za red. I.K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka. T. 1–11 [Elektronnyi resurs]. URL: <https://sum.in.ua/> [in Ukrainian].

Перелік обстежених населених пунктів та їхня нумерація

Кіровоградської обл. Голованівського р-ну – с. Бандурове (1), с. Березівка (2), с. Берестяги (3), м. Благовіщенське (4), с. Богданове (5), с. Великі Трояни (6), с. Вільхове (7), м. Гайворон (8), с. Долинівка (9), с. Жакчик (10), смт Завалля (11), с. Йосипівка (12), с. Казавчин (13), с. Калмазове (14), с. Кошаро-Олександрівка (15), с. Люшнювате (16), с. Мечиславка (17), с. Мощене (18), с. Покровське (19), с. Сабатинівка (20), с. Салькове (21), с. Синицівка (22), с. Синьки (23), с. Солгутове (24), с. Соломія (25), с. Таужне (26), с. Ташлик (27), с. Хашувате (28), с. Чемерпіль (29), с. Червоне (30). *Миколаївської обл. Первомайського р-ну* – с. Благодатне (31), с. Бурилово (32), с. Зелена Поляна (33), с. Кінецьпіль (34), с. Красеньке (35), смт Криве Озеро (36), с. Курячі Лози (37), м. Первомайськ (38), смт Підгородна (39), с. Чаусове Друге (40). *Одеської обл. Подільського р-ну* – с. Байбузівка (41), с. Вільшанка (42), с. Гвоздавка Перша (43), с. Дубинове (44), с. Зеленогірське (45), с. Йосипівка (46), с. Кам'яне (47), с. Концеба (48), смт Любашівка (49), с. Недількове (50), с. Новополь (51), с. Осички (52), с. Піщана (53), с. Полянецьке (54), с. Пужайкове (55), смт Саврань (56), с. Слюсареве (57), с. Чернече (58), с. Ясенове Друге (59). *Вінницької обл. Гайсинського р-ну* – с. Баланивка (60), с. Білий Камінь (61), с. Бирлівка (62), с. Велика Кириївка (63), с. Джулинка (64), с. Кидрасівка (65), с. Лугова (66), с. Мала Кириївка (67), с. Ольгопіль (68), с. Осіївка (69), с. Поташня (70), с. Ставки (71), с. Устя (72), с. Флорине (73), смт Чечельник (74); УГ – усі говірки.

NAMES OF AGRICULTURAL LANDS IN THE DIALECTS OF MIDDLE BUG AREA

Abstract. The study of Ukrainian dialects has been attracting the attention of researchers for more than two centuries. Today, one of the most relevant tasks of dialectologists is to preserve and describe the colloquial vocabulary that forms the basis of the national language. In particular, the vocabulary of agriculture, which reflects the traditionally oldest human occupations – horticulture and animal husbandry, is a valuable material for exploration.

The article describes the names for agricultural lands documented in 74 settlements of the Middle Bug area during the period of 2014–2016. The lexical-semantic analysis of the preserved units of dialect speech is carried out. Overall, ten sememes are characterized, to which unique examples of live folk speech are added. They supplement the source base of Ukrainian dialectology. These microtexts are of particular value from the point of view of dialectology, lexicology, phonetics, morphology, syntax, ethnography, history, agriculture, etc. The peculiarities of the informants' pronunciation are reflected and illustrative material is presented using the general phonetic transcription for recording Ukrainian literary and dialect speech, which is proposed in Volume I of the Atlas of the Ukrainian Language (1984).

It has been determined that the names common in the dialects of the Middle Bug area have lexical parallels in the Ukrainian literary language, while retaining a number of phonetic and lexical-semantic differences. The creation of synonyms for words known in the national language in the dialects of the Middle Bug area is confirmed. Cases of expansion of the content plan of lexemes цїлник, паї, го́род, о́город, го́роди́на, о́горо́ди́на, etc. have been documented. It has been found out that most of the names of agricultural lands preserved in the dialects of the surveyed area are inherited from the Proto-Slavic language. At the same time, the spatial distribution of the described names is presented, which testifies to the interaction of the Eastern Podillia dialects of the Southwestern supradialect and Western Steppe dialects of the Southeastern supradialects of the Ukrainian language. The prospect of further research is to expand the semantic space of Ukrainian dialects of the Middle Bug area.

Keywords: lexeme, sememe, dialect, agricultural land, Middle Bug area, Middle Bug.

© Поліщук С., 2023 р.

Світлана Поліщук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та мовної підготовки іноземців Одеського національного університету імені І.І. Мечникова, Одеса, Україна; polishchuk.svitlana@onu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3014-3072>

Svitlana Polishchuk – PhD in Philology, Ukrainian Language and Foreigners' Language Training Department Associate Professor, I.I. Mechnikov Odesa National University, Odesa, Ukraine; polishchuk.svitlana@onu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0003-3014-3072>